

ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΖΙΩΓΑΝΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

# ΑΡΧΕΣ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ  
**ZHΤΗ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Στη σύζυγό μου  
Βούλα Τσάρα  
και  
στους γιούς μου  
Μενέλαο και Βασίλη

*Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα*

ISBN 960-431-728-8

© Copyright: Χρήστος Ζιωγάνας, Εκδόσεις Ζήτη, Σεπτέμβριος 2001,  
Διορθωμένη ανατύπωση Ιούνιος 2004, Θεσσαλονίκη

---

*Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.*

---



www.ziti.gr

**Φωτοστοιχειοθεσία  
Εκτύπωση**

**Βιβλιοπωλείο**

**Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ**

180 γλμ Θεσ/νίκης-Περαιάς  
Τ.Θ. 4171 • Περαιά Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19  
Τηλ.: 23920-72.222 (5 γραμ.) - Fax: 23920-72.229  
e-mail: info@ziti.gr

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ**

Αρμενοπούλου 27 • 546 35 Θεσσαλονίκη  
Τηλ. 2310-203.720, Fax 2310-211.305  
e-mail: sales@ziti.gr

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα βασικά πεδία της Οικονομικής Επιστήμης, με κριτήριο αυτό καθαυτό το αντικείμενο ενασχόλησης και μελέτης, είναι η Μικροοικονομική και η Μακροοικονομική. Η μιν Μικροοικονομική ασχολείται με την οικονομία των επί μέρους ατόμων, η δε Μακροοικονομική ασχολείται με τα συνολικά μεγέθη της οικονομίας πολλών ατόμων περιοχής ή χώρας. Το πρώτο πεδίο αποτελεί το αντικείμενο του παρόντος βιβλίου.

Η πείρα και η γνώση, που απέκτησα από την πολυετή διδασκαλία του μαθήματος «Μικροοικονομική Ανάλυση» στο Τμήμα Γεωπονίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, σε συνδυασμό με τη βαθιά και κριτική μελέτη της σχετικά πλούσιας ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας σε εγχειρίδια και συγγράμματα μικροοικονομικής θεωρίας και ανάλυσης, με οδήγησαν στην απόφαση να συγγράψω αυτό το βιβλίο. Η κεντρική μου ιδέα επικεντρώθηκε στο να δομηθεί και να αναπτυχθεί η ύλη του βιβλίου κατά τρόπο που να ικανοποιούνται ταυτόχρονα τρεις στόχοι:

- α) να παρέχονται στον κάθε αναγνώστη οι θεμελιώδεις γνώσεις της μικροοικονομικής ανάλυσης,
- β) να προσφέρονται στο φοιτητή οι απαραίτητες, χρήσιμες και σύγχρονες γνώσεις με έναν όγκο ύλης της κλίμακας εξαμηνιαίου μαθήματος στο Πανεπιστήμιο, και
- γ) να διαρθρώνεται η ύλη με όρους συνοχής και να αναπτύσσεται το κείμενο με επιστημονική ακρίβεια, απόλυτη σαφήνεια και εύληπτη έκφραση.

Το βιβλίο αυτό με τίτλο «Αρχές Μικροοικονομικής Ανάλυσης» απευθύνεται ως ένα πλήρες διδακτικό βοήθημα στους φοιτητές του Τμήματος Γεωπονίας, της κατεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας, του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, για τις ανάγκες του οικείου μαθήματος, σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών. Γι' αυτούς οι γνώσεις της μικροοικονομικής ανάλυσης αποτελούν θεμέλια για να στηρίξουν στη συνέχεια αρκετά από τα πιο εξειδικευμένα γεωργοοικονομικά μαθήματα, όπως «Αρχές Οικονομικής Γεωργικής Παραγωγής», «Οικονομική των Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων», «Παραγωγικότητα και Προγραμματισμός στη Γεωργία», κ.ά. Πιστεύω όμως ότι το βιβλίο μπορεί να φανεί χρήσιμο επίσης για φοιτητές άλλων Πανεπιστημιακών Τμημάτων (Οικονομικών, Μηχανικών, κλπ.), ίσως έως ένα βαθμό και για μεταπτυχιακούς φοιτητές, αλλά και για επιστήμονες με ειδικό ενδιαφέρον για τα σχετικά ζητήματα της μικροοικονομικής ανάλυσης.

Η ύλη του βιβλίου διαρθρώνεται σε δέκα κεφάλαια, τα οποία στηρίζονται και παραπέμπουν σε αρκετά πλούσια σχετική βιβλιογραφία, που παρατίθεται στο τέλος.

Το πρώτο κεφάλαιο είναι εισαγωγικό και δίνει βασικές έννοιες και μεθόδους της μικροοικονομικής ανάλυσης.

Το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται τη θεωρία της συμπεριφοράς του καταναλωτή, πιο ειδικά τη χρησιμότητα, τον εισοδηματικό περιορισμό και την ισορροπία του καταναλωτή καθώς και τη διατάραξη αυτής της ισορροπίας.

Το τρίτο κεφάλαιο περιγράφει και αναλύει τη ζήτηση και την προσφορά, την ισορροπία ζήτησης και προσφοράς και τις διαταράξεις αυτής.

Το τέταρτο κεφάλαιο εξετάζει τα θέματα της αγοράς, ήτοι την έννοια, τις μορφές και τη διάρθρωσή της, καθώς επίσης και τις μορφές λειτουργίας της.

Το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με τη θεωρία της παραγωγής, διαρθρωμένη στις βασικές έννοιες, στη λήψη αποφάσεων, στη συνάρτηση παραγωγής και στις βασικές σχέσεις της παραγωγής.

Το έκτο κεφάλαιο αναλύει τη θεωρία του κόστους παραγωγής, εξετάζοντας ιδιαίτερα την έννοια και τα είδη του κόστους παραγωγής, καθώς επίσης το κόστος παραγωγής σε βραχυχρόνια και μακροχρόνια περίοδο.

Το έβδομο κεφάλαιο επικεντρώνεται σε ανάλυση της αριστοποίησης της οργάνωσης της επιχείρησης, δίνοντας έμφαση στη χρησιμοποίηση της τεχνικής του γραμμικού προγραμματισμού.

Το όγδοο κεφάλαιο εισδύει σε βασικές πτυχές τόσο της θεωρίας του σχηματισμού των τιμών των εισροών όσο και της θεωρίας της γενικής ισορροπίας.

Το ένατο κεφάλαιο επεκτείνεται στη θεωρία της οικονομικής ευημερίας, με ανασκόπηση της παλαιάς και της νέας προσέγγισης, καθώς επίσης με εξέταση της μεγιστοποίησης της ευημερίας και με ανάλυση των συνθηκών αριστοποίησης, σύμφωνα με τις πιο σύγχρονες θεωρητικές απόψεις.

Τέλος, το δέκατο κεφάλαιο αναφέρεται σε μια γενικότερη θεωρητική προσέγγιση των μικροοικονομικών σχέσεων και υποδειγμάτων, της οικονομικής αποδοτικότητας και του οικονομικού πλεονάσματος, των επιχειρηματικών αποφάσεων σε συνθήκες αβεβαιότητας και των σκοπών και μέτρων της μικροοικονομικής πολιτικής.

Πιστεύω ότι το παρόν βιβλίο θα αποδειχθεί χρήσιμο και θα εκπληρώσει τους σκοπούς του, δεδομένου ότι αποτελεί καρπό μιας προσεγμένης μακροχρόνιας προσπάθειάς μου μέσα από μια μεγάλη εμπειρία διδασκαλίας του οικείου μαθήματος στο Πανεπιστήμιο.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τις κυρίες Α. Ζαρομίτη, Π. Καζανά και Ζ. Χατσέρα, μέλη ΕΤΕΠ του Τομέα Αγροτικής Οικονομίας του Τμήματος Γεωπονίας του Α.Π.Θ., για τη σημαντική συμβολή τους στην άρτια έκδοση αυτού του βιβλίου, με την υπομονετική δακτυλογράφηση και την όλη επιμέλεια κειμένων, πινάκων και σχημάτων.

Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2001

Χρήστος Ζιωγάνας

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

### Κεφάλαιο Πρώτο: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Οικονομική επιστήμη και βασικά πεδία αυτής .....	9
1.1.1. Έννοια της οικονομικής επιστήμης .....	9
1.1.2. Βασικά πεδία της οικονομικής επιστήμης .....	11
1.1.3. Μικροοικονομική και Μακροοικονομική .....	12
1.2. Βασικές οικονομικές έννοιες .....	14
1.2.1. Ανάγκη .....	15
1.2.2. Αγαθό .....	15
1.2.3. Παραγωγή και τομείς παραγωγής .....	16
1.2.4. Συντελεστές παραγωγής.....	19
1.2.5. Οικονομική μονάδα .....	21
1.2.6. Ανεπάρκεια .....	21
1.3. Σκοποί και μέθοδοι της μικροοικονομικής ανάλυσης.....	22

### Κεφάλαιο Δεύτερο: ΘΕΩΡΙΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

2.1. Έννοια της χρησιμότητας και η σχέση της με την αξία των αγαθών.....	27
2.2. Θεωρίες απόλυτης και τακτικής χρησιμότητας .....	30
2.2.1. Απόλυτη χρησιμότητα .....	30
2.2.2. Τακτική χρησιμότητα .....	34
2.2.3. Καμπύλες αδιαφορίας .....	35
2.2.4. Ιδιότητες των καμπυλών αδιαφορίας.....	38
2.2.5. Οριακός λόγος υποκατάστασης και κυρτότητα καμπυλών αδιαφορίας .....	41
2.3. Εισοδηματικός περιορισμός και ισορροπία του καταναλωτή.....	45
2.3.1. Εισοδηματικός περιορισμός του καταναλωτή .....	45
2.3.2. Ισορροπία του καταναλωτή .....	49
2.4. Διατάραξη της ισορροπίας του καταναλωτή .....	52
2.4.1. Διατάραξη της ισορροπίας του καταναλωτή από τη μεταβολή του εισοδήματος .....	53

2.4.2. Διατάραξη της ισορροπίας του καταναλωτή από τη μεταβολή της τιμής ενός αγαθού.....	54
2.4.3. Διατάραξη της ισορροπίας του καταναλωτή από τη μεταβολή των προτιμήσεών του.....	55

### **Κεφάλαιο Τρίτο: ΘΕΩΡΙΑ ΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ**

3.1. Ζήτηση.....	58
3.1.1. Έννοια της ζήτησης και η συνάρτηση αυτής.....	58
3.1.2. Σχηματισμός της αγοραίας ζήτησης.....	61
3.1.3. Παράγοντες της ζήτησης και οι επιδράσεις αυτών.....	63
3.1.4. Ελαστικότητα της ζήτησης.....	69
3.2. Προσφορά.....	85
3.2.1. Έννοια της προσφοράς και η συνάρτηση αυτής.....	85
3.2.2. Σχηματισμός της αγοραίας προσφοράς.....	88
3.2.3. Παράγοντες της προσφοράς και οι επιδράσεις αυτών.....	91
3.2.4. Ελαστικότητα της προσφοράς.....	95
3.3. Ισορροπία ζήτησης και προσφοράς και διαταράξεις αυτής.....	100
3.3.1. Ισορροπία ζήτησης και προσφοράς (ή ισορροπία στην αγορά).....	100
3.3.2. Διαταράξεις ισορροπίας.....	104

### **Κεφάλαιο Τέταρτο: ΘΕΩΡΙΑ ΑΓΟΡΑΣ**

4.1. Έννοια της αγοράς.....	118
4.2. Μορφές της αγοράς.....	119
4.3. Διάρθρωση της αγοράς.....	121
4.4. Μορφές λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς.....	123
4.4.1. Τέλειος (ή πλήρης) ανταγωνισμός.....	123
4.4.2. Μονοπωλιακός ανταγωνισμός.....	128
4.4.3. Ολιγοπώλιο και ολιγοψώνιο.....	130
4.4.4. Μονοπώλιο και μονοψώνιο.....	142
4.4.5. Συγκρίσεις μεταξύ τέλειου ανταγωνισμού και μονοπωλίου και επιδράσεις αυτών.....	145

### **Κεφάλαιο Πέμπτο: ΘΕΩΡΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ**

5.1. Εισαγωγή, βασικές έννοιες και λήψη αποφάσεων.....	149
5.1.1. Εισαγωγή.....	149

5.1.2. Βασικές έννοιες.....	153
5.1.3. Λήψη αποφάσεων .....	154
5.2. Συνάρτηση παραγωγής .....	157
5.2.1. Έννοια συνάρτησης παραγωγής.....	157
5.2.2. Τύποι συναρτήσεων παραγωγής .....	159
5.2.3. Υποθέσεις συναρτήσεων παραγωγής.....	164
5.3. Μελέτη βασικών σχέσεων παραγωγής.....	165
5.3.1. Σχέσεις προϊόντος προς συντελεστή παραγωγής .....	165
5.3.2. Σχέσεις συντελεστή προς συντελεστή παραγωγής .....	186
5.3.3. Σχέσεις προϊόντος προς προϊόν .....	193

### **Κεφάλαιο Έκτο: ΘΕΩΡΙΑ ΚΟΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ**

6.1. Έννοια και είδη κόστους παραγωγής .....	201
6.1.1. Έννοια κόστους παραγωγής .....	201
6.1.2. Είδη κόστους παραγωγής .....	202
6.2. Το κόστος παραγωγής σε βραχυχρόνια και μακροχρόνια περίοδο.....	206
6.2.1. Το κόστος παραγωγής σε βραχυχρόνια περίοδο .....	206
6.2.2. Το κόστος παραγωγής σε μακροχρόνια περίοδο .....	212

### **Κεφάλαιο Έβδομο: ΑΡΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ - ΓΡΑΜΜΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ**

7.1. Εισαγωγή και έννοια του γραμμικού προγραμματισμού .....	217
7.2. Εφαρμογές του γραμμικού προγραμματισμού.....	219
7.3. Το υπόδειγμα του γραμμικού προγραμματισμού .....	220
7.4. Υποθέσεις του γραμμικού προγραμματισμού .....	222
7.5. Γραφική προσέγγιση του προβλήματος του γραμμικού προγραμματισμού.....	225

### **Κεφάλαιο Όγδοο: ΘΕΩΡΙΑ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΙΜΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣΡΟΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ**

8.1. Σχηματισμός τιμών των εισροών .....	229
8.1.1. Ζήτηση και προσφορά μιας εισροής υπό συνθήκες τέλει ανταγωνισμού .....	229
8.1.2. Ζήτηση και προσφορά μιας εισροής υπό συνθήκες ατελούς ανταγωνισμού .....	235

8.2. Γενική ισορροπία.....	237
8.2.1. Αλληλεξάρτηση και ισορροπία στην αγορά αγαθών και στην αγορά συντελεστών παραγωγής.....	238
8.2.2. Μέθοδοι γενικής ισορροπίας .....	239
8.2.3. Αλληλεξάρτηση αγορών και γενική ισορροπία.....	240
8.2.4. Συνθήκες γενικής ισορροπίας μεταξύ καταναλωτών ή παραγωγών.....	242
8.2.5. Συνθήκες ισορροπίας μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών .....	243

### **Κεφάλαιο Ένατο: ΘΕΩΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ**

9.1. Εισαγωγή-Έννοια οικονομικής ευημερίας.....	245
9.2. Η παλαιά θεωρία της οικονομικής ευημερίας.....	246
9.3. Η νέα θεωρία της οικονομικής ευημερίας.....	247
9.4. Μεγιστοποίηση ευημερίας γενικά .....	248
9.4.1. Χαρακτηριστικά ενός απλού υποδείγματος και υποθέσεις .....	248
9.4.2. Συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας .....	249
9.5. Ανάλυση συνθηκών αριστοποίησης κατά Pareto .....	250
9.5.1. 1 <sup>η</sup> συνθήκη αριστοποίησης: τεχνική αποδοτικότητα .....	251
9.5.2. 2 <sup>η</sup> συνθήκη αριστοποίησης: ανταλλακτική αποδοτικότητα .....	252
9.5.3. 3 <sup>η</sup> συνθήκη αριστοποίησης: παραγωγική αποδοτικότητα .....	254

### **Κεφάλαιο Δέκατο: ΘΕΩΡΙΑ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

10.1. Εισαγωγή .....	257
10.2. Τύποι μικροοικονομικής ανάλυσης και μικροοικονομικά υποδείγματα .....	258
10.3. Οικονομική αποδοτικότητα και οικονομικό πλεόνασμα.....	262
10.3.1. Οικονομική αποδοτικότητα.....	262
10.3.2. Οικονομικό πλεόνασμα .....	262
10.4. Αποφάσεις των επιχειρήσεων σε συνθήκες αβεβαιότητας .....	265
10.5. Μικροοικονομική πολιτική: σκοποί και μέτρα .....	267
10.5.1. Σκοποί της μικροοικονομικής πολιτικής.....	267
10.5.2. Μέτρα της μικροοικονομικής πολιτικής .....	268

<i>Βιβλιογραφία</i> .....	271
---------------------------	-----



## 10<sup>ο</sup> Κεφάλαιο

### Θεωρία μικροοικονομικών σχέσεων και μικροοικονομικής πολιτικής

#### 1.1. Οικονομική επιστήμη και βασικά πεδία αυτής

##### 1.1.1. Έννοια της οικονομικής επιστήμης

Η λέξη «οικονομία» είναι σύνθετη και προέρχεται από τις λέξεις «οίκος» και «νέμω». Έτσι, ο όρος οικονομία σημαίνει διαχείριση και νομή (διανομή) αγαθών σε κάθε οίκο. Γενικά, με τον όρο οικονομία εννοείται το σύνολο των δραστηριοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με την παραγωγή και τη διαχείριση των απαραίτητων αγαθών για την ικανοποίηση των αναγκών του ανθρώπου. Η παραγωγή αγαθών καλύπτει αφ' ενός μεν τις ανάγκες των ιδίων των ατόμων που τα παράγουν (δηλαδή των παραγωγών και των μελών των οικογενειών τους - των μελών του οίκου), αφ' ετέρου δε τις ανάγκες ευρύτερα του κοινωνικού συνόλου με τη διάθεσή τους στην αγορά.

Κάθε άνθρωπος λίγο ή πολύ εμπλέκεται σε οικονομικές ενέργειες ή δραστηριότητες και σε οικονομικές λειτουργίες που επικρατούν στο περιβάλλον του. Στην καθημερινή πρακτική σχεδόν κάθε άνθρωπος είναι, πέραν των άλλων, και «οικονομών» άνθρωπος. Φαίνεται ότι η οικονομική επιστήμη δεν είναι αποκλειστικά ένα θεωρητικό επιστημονικό πεδίο, αλλά σε τελική ανάλυση έχει πρακτική εφαρμογή και αισθητή απήχηση στην καθημερινή μας ζωή ανεξάρτητα από το κατά πόσο ο καθένας το συνειδητοποιεί αυτό.

Η επιστήμη που μελετά τα φαινόμενα της οικονομίας ονομάζεται οικονομική επιστήμη. Η οικονομική επιστήμη είναι σήμερα ευρύτατη, αφού περιλαμβάνει μεγάλα και βασικά επιστημονικά πεδία και άπτεται πολλών επί μέρους επιστημονικών κλάδων.

Γενικά, οικονομική επιστήμη θεωρείται η ευρύτερη εκείνη επιστήμη, η οποία ασχολείται με τη μελέτη των οικονομικών προβλημάτων και φαινομένων γύρω από την ανθρώπινη δραστηριότητα, τα οποία αφορούν είτε μεμονωμένα άτομα είτε μικρά ή μεγάλα κοινωνικά σύνολα. Αυτός είναι ένας γενικός ορισμός, ο οποίος ίσως δεν ικανοποιεί απόλυτα. Αν ανατρέξει κανείς στη διεθνή βιβλιογραφία, οπωσδήποτε θα μπορέσει να συγκεντρώσει ένα μακρύ κατάλογο τέτοιων ορισμών. Μόνο ενδεικτικά αναφέρονται στη συνέχεια μερικοί ορισμοί.

Ως οικονομική επιστήμη μπορεί να θεωρηθεί εναλλακτικά:

- Η μελέτη των δραστηριοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με τις οικονομικές δόσοληψίες και γενικά με τις συναλλαγές μεταξύ των ανθρώπων είτε σε είδος είτε σε χρήμα.
- Η μελέτη της επιχειρηματικής οργάνωσης των παραγωγικών και των καταναλωτικών δραστηριοτήτων του ανθρώπου.
- Η μελέτη της επιλογής και χρησιμοποίησης των σπάνιων ή περιορισμένων παραγωγικών πόρων (συνήθως εδάφους, εργασίας και διαφόρων μορφών κεφαλαίου) για παραγωγή διαφόρων αγαθών και διανομή αυτών στα διάφορα μέλη (άτομα ή ομάδες ατόμων) της κοινωνίας για κατανάλωσή τους.
- Η μελέτη του πλούτου και της ευημερίας των ανθρώπινων κοινωνιών.
- Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς κατά την κανονική επαγγελματική ζωή, την επιδίωξη απόκτησης κερδών και τη συνεχή βελτίωση τόσο των επί μέρους συνθηκών όσο και του τελικού επιπέδου διαβίωσης.
- Η μελέτη των δυνατοτήτων αύξησης ή και κατά το δυνατόν μεγιστοποίησης του αποτελέσματος (γενικά του κέρδους) με τις λιγότερες δυνατές θυσίες (δαπάνες) ή με δεδομένο επίπεδο διαθέσιμων παραγωγικών μέσων.

Έτσι, με βάση τα παραπάνω, τελικά θα μπορούσε να δοθεί ο παρακάτω ορισμός της οικονομικής επιστήμης:

**Οικονομική επιστήμη ή γενικά Οικονομική** είναι η επιστήμη που μελετά τους τρόπους, με τους οποίους οι άνθρωποι ως άτομα και γενικότερα οι ανθρώπινες κοινωνίες ως σύνολα επιλέγουν τους περιορισμένους παραγωγικούς πόρους για εναλλακτικές χρήσεις στην παραγωγή διαφόρων αγαθών και τη διανομή αυτών μεταξύ των ατόμων ή των διαφόρων κοινωνικών ομάδων προς κατανάλωση.

Η οικονομική επιστήμη σχετίζεται με πολλές άλλες επιστήμες, όπως είναι η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η ανθρωπολογία, η πολιτική, η ιστορία, η στατιστική, τα μαθηματικά κ.ά.

Ειδικότερα, συγγενείς κλάδοι της Οικονομικής Επιστήμης θεωρούνται:

α) **Η Ιστορία του Οικονομικού Βίου ή Οικονομική Ιστορία:** μελετά την οικο-

νομική δραστηριότητα των ανθρώπων και γενικότερα την εξέλιξη της οικονομίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

- β) **Η Ιστορία των Οικονομικών Θεωριών (Σχολών) ή της Οικονομικής Σκέψης:** εξετάζει τις οικονομικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για την ερμηνεία των οικονομικών φαινομένων από την εμφάνιση της οικονομικής επιστήμης μέχρι σήμερα.
- γ) **Η Οικονομική Γεωγραφία:** εξετάζει τη γεωγραφική κατανομή των πλουτοπαραγωγικών πηγών και της παραγωγής, καθώς επίσης την αλληλεπίδραση του φυσικού περιβάλλοντος και του «οικονομούντος» ανθρώπου.
- δ) **Η Οικονομική Στατιστική:** ασχολείται με τη συγκέντρωση, την ανάλυση (ή επεξεργασία) και την παρουσίαση αριθμητικών δεδομένων οικονομικής φύσεως, τα οποία χρησιμεύουν στην περιγραφή και την ερμηνεία διαφόρων οικονομικών φαινομένων.
- ε) **Η Οικονομετρία:** αποτελεί μια προέκταση της Οικονομικής Στατιστικής και της Οικονομικής Επιστήμης συνδυασμένα και αποβλέπει στην απεικόνιση οικονομικών σχέσεων με ακριβή μαθηματική έκφραση και μέτρηση αυτών, με τη δημιουργία θεωρητικών μαθηματικών υποδειγμάτων (models), γνωστών ως οικονομμετρικών υποδειγμάτων, για την επίλυση και ερμηνεία διαφόρων οικονομικών προβλημάτων.

### 1.1.2. Βασικά πεδία της Οικονομικής Επιστήμης

Πολλοί είναι οι κλάδοι της Οικονομικής Επιστήμης και συνεχώς δημιουργούνται και αναπτύσσονται ακόμη περισσότεροι. Τα βασικά πεδία αυτής καθορίζονται με διάφορα κριτήρια, όπως θα δούμε παρακάτω.

Πρώτον, με **κριτήριο τη δυνατότητα άμεσης ή μη άμεσης απήχησης και εφαρμογής**, η Οικονομική περιλαμβάνει τη **Θεωρητική Οικονομική** και την **Εφαρμοσμένη Οικονομική**. Η πρώτη ασχολείται με γενικές αρχές και υποθέσεις, σε θεωρητικό επίπεδο, για την ερμηνεία είτε της συμπεριφοράς των ατόμων και των κοινωνιών είτε της εκδήλωσης των διαφόρων οικονομικών φαινομένων. Η δεύτερη ασχολείται με τα διάφορα μέτρα, γνωστά ως μέτρα οικονομικής πολιτικής, με τα οποία το κράτος παρεμβαίνει στην οικονομική δραστηριότητα και προσπαθεί να ρυθμίσει και προσανατολίσει προς ορισμένη κατεύθυνση τις οικονομικές σχέσεις και τις εξελίξεις διαφόρων παραγόντων, φορέων και φαινομένων σε συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο και σε επί μέρους συνήθως τομείς (γεωργία, βιομηχανία, κ.λπ.).

Δεύτερον, με **κριτήριο τη φύση του φορέα** που ασκεί τις οικονομικές λειτουργίες, η Οικονομική περιλαμβάνει αφ' ενός μεν την **Ιδιωτική Οικονομική**, αφ' ετέρου δε τη **Δημόσια Οικονομική**. Η πρώτη ασχολείται με τις δραστηριό-

ητες και τα οικονομικά προβλήματα των ιδιωτικών οικονομικών μονάδων και γενικά με τα θέματα της ιδιωτικής οικονομίας (ή της οικονομίας των ιδιωτών). Η δεύτερη ασχολείται γενικά με τη δημόσια οικονομία (ή οικονομία του δημοσίου ή οικονομικά του δημοσίου) και πιο ειδικά με τις οικονομικές δραστηριότητες του Κράτους και των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου είτε για την απόκτηση είτε για τη χρησιμοποίηση παραγωγικών μέσων, με επιδίωξη την επίτευξη διαφόρων οικονομικών στόχων που συνήθως αφορούν ολόκληρη την επικράτεια και όλους γενικά τους πολίτες μιας χώρας.

Τρίτον, **με κριτήριο την απλή διαπίστωση ή την εξέλιξη των οικονομικών φαινομένων** μέσα στο χρόνο, την Οικονομική συνθέτουν η **Στατική Οικονομική** και η **Δυναμική Οικονομική**. Η πρώτη αναφέρεται σε ορισμένη χρονική στιγμή ή περίοδο και περιγράφει, αναλύει ή συνθέτει τα οικονομικά φαινόμενα σε μια οικονομική λειτουργία ή κατάσταση, χωρίς να προβλέπει ή να υποθέτει τις οικονομικές μεταβολές που είναι δυνατόν να συμβούν στο μέλλον. Η δεύτερη μελετά και προβλέπει εναλλακτικές μεταβολές, σε κοντινό ή μακρινό μέλλον, των οικονομικών φαινομένων από ευνοϊκή ή μη ευνοϊκή διατάραξη μίας ή περισσότερων παραμέτρων (όπως π.χ. μεταβολές της ζήτησης και της τιμής ενός ή περισσότερων προϊόντων). Με άλλα λόγια, εδώ λαμβάνεται υπόψη ο παράγων (ή η διάσταση) χρόνος και συνεπώς η αβεβαιότητα της εξέλιξης των οικονομικών σχέσεων και φαινομένων. Οι χρησιμοποιούμενες μέθοδοι έρευνας είναι οι στατικές και οι δυναμικές για τη Στατική και τη Δυναμική Οικονομική αντίστοιχα.

Τέταρτον, **με κριτήριο του πώς είναι και πώς θα έπρεπε να είναι** τα πράγματα, η Οικονομική περιλαμβάνει τη **Θετική Οικονομική** και τη **Δεοντολογική Οικονομική**. Στην πρώτη περίπτωση εξετάζονται τα οικονομικά φαινόμενα στην παρούσα (ή υφιστάμενη ή πραγματική) κατάσταση. Στη δεύτερη περίπτωση εξετάζονται οι δυνατότητες και οι τρόποι βελτίωσης των οικονομικών φαινομένων αποβλέποντας στο να εξελιχθούν στην κατάσταση που θα έπρεπε να είναι.

Το πέμπτο, τέλος, **κριτήριο είναι αυτό καθαυτό το αντικείμενο ενασχόλησης και μελέτης**. Εδώ διακρίνουμε τη **Μικροοικονομική** και τη **Μακροοικονομική**. Η μεν Μικροοικονομική ασχολείται με την οικονομία των επί μέρους ατόμων, η δε Μακροοικονομική ασχολείται με τα συνολικά μεγέθη της οικονομίας πολλών ατόμων περιοχής ή χώρας. Ιδιαίτερη αναφορά γι' αυτές τις δύο επιστημονικές περιοχές γίνεται αμέσως παρακάτω.

### 1.1.3. Μικροοικονομική και Μακροοικονομική

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα μερικών αιώνων, στο παρελθόν, η Οικονομική ήταν ενιαία και αδιαίρετη και μόλις μετά τη μεγάλη ύφεση του 1930 δια-

κρίθηκε σε δύο βασικά μέρη, τη Μικροοικονομική και τη Μακροοικονομική. Το 1933, για πρώτη φορά, ο Νορβηγός οικονομολόγος Ragnar Frisch, ο οποίος μαζί με τον Ολλανδό οικονομολόγο Jan Tinbergen κέρδισε το πρώτο βραβείο Nobel στην οικονομική επιστήμη, χρησιμοποίησε τους όρους «μικρο-δυναμική» και «μακρο-δυναμική», υποδηλώνοντας περίπου τις έννοιες των σημερινών όρων «Μικροοικονομική» και «Μακροοικονομική» αντίστοιχα.

Η **Μικροοικονομική** είναι εκείνη η επιστημονική περιοχή της Οικονομικής, η οποία ασχολείται αφ' ενός μεν με τη συμπεριφορά και τις οικονομικές δραστηριότητες των επί μέρους ατόμων, δηλαδή των παραγωγικών μονάδων (επιχειρήσεων) και των καταναλωτικών μονάδων (ατόμων ή οικογενειών), αφ' ετέρου δε με τις σχετικές τιμές των επί μέρους αγαθών.

Από την άλλη πλευρά, η **Μακροοικονομική** είναι μια άλλη επιστημονική περιοχή της Οικονομικής, η οποία εξετάζει αφ' ενός μεν τα συνολικά μεγέθη και τις συνολικές οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. συνολική παραγωγή, συνολική κατανάλωση, κλπ.) του κοινωνικού συνόλου μιας περιοχής ή χώρας, αφ' ετέρου δε το γενικό επίπεδο των τιμών για ομάδα αγαθών, των επιτοκίων για ομάδα κεφαλαίων και άλλων σχετικών οικονομικών μεγεθών και παραμέτρων.

Είναι βέβαια προφανές τι σημαίνουν οι όροι «μικρο» και «μακρο». Μερικοί ειδικοί επισημαίνουν χαρακτηριστικά ότι η Μικροοικονομική εξετάζει την οικονομία με το μικροσκόπιο, ενώ η Μακροοικονομική εξετάζει την οικονομία με το τηλεσκόπιο. Άλλοι ειδικοί, με κύριο εκπρόσωπο τον Marshall, παρομοιάζουν αρκετά παραστατικά τη μεν Μικροοικονομική με το δένδρο, τη δε Μακροοικονομική με το δάσος. Ορισμένοι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι μεταξύ των δύο αυτών επιστημονικών πεδίων δεν υπάρχει εντελώς σαφής διαχωρισμός, αλλά εντοπίζεται μια κοινή περιοχή επικάλυψής τους, καθώς επίσης ότι κατά το μάλλον ή ήττον υπάρχει μια συμπληρωματικότητα μεταξύ τους.

Τα **βασικά προβλήματα**, τα οποία καλείται να επιλύσει γενικά η Οικονομική, είτε ως Μικροοικονομική είτε ως Μακροοικονομική, είναι τρία και αυτά προσδιορίζουν το βασικό περιεχόμενο και τον κορμό αυτής της επιστήμης. Αυτά τα προβλήματα έχουν ως εξής:

**α) Το πρόβλημα της χρήσης και της κατανομής των συντελεστών παραγωγής:**

Εδώ εξετάζεται η καλύτερη δυνατή χρησιμοποίηση και αξιοποίηση των συντελεστών παραγωγής με την ορθολογική κατανομή τους σε διάφορες εναλλακτικές δραστηριότητες. Και τούτο, διότι οι διαθέσιμες ποσότητές τους είναι περιορισμένες και γενικά βρίσκονται σε ανεπάρκεια και, επομένως, για την απόκτηση και τη χρησιμοποίησή τους απαιτούνται οικονομικές θυσίες. Επί πλέον εδώ εξετάζονται τα θέματα της ζήτησης και της προσφοράς, καθώς επίσης τα θέματα των τιμών και των αμοιβών των συντελεστών παραγωγής.

- β) Το πρόβλημα της παραγωγής διαφόρων αγαθών και της διανομής αυτών:** Στο πρόβλημα αυτό μελετώνται οι τομείς παραγωγής, η οργάνωση της παραγωγής αγαθών, οι ανάγκες του ανθρώπου, οι τιμές και η ζήτηση και η προσφορά των αγαθών, οι οικονομικές μονάδες (επιχειρήσεις), το κόστος παραγωγής, η οικονομική ανάπτυξη κ.ά. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι το όλο πρόβλημα δημιουργείται λόγω της ανεπάρκειας των παραγόμενων αγαθών, αφού –όπως αναφέρθηκε πιο πάνω– οι συντελεστές παραγωγής είναι περιορισμένοι και ανεπαρκείς.
- γ) Το πρόβλημα της απόκτησης και της κατανομής του εισοδήματος:** Εδώ περιλαμβάνονται η απόκτηση του ατομικού και του εθνικού εισοδήματος, η κατανομή του εισοδήματος ανάμεσα στα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες, η απασχόληση, η οικονομική πολιτική, ο πληθωρισμός, οι νομισματικές ρυθμίσεις, οι διεθνείς συναλλαγές, ο κρατικός προϋπολογισμός, τα δημόσια έσοδα, οι δημόσιες δαπάνες κ.ά..

Με λίγα λόγια, όλα τα επί μέρους οικονομικά προβλήματα εντάσσονται στα παραπάνω κεντρικά προβλήματα και η επίλυσή τους απαιτεί πολλή μελέτη, μεθοδική επεξεργασία και βαθιά ανάλυση και σύνθεση κατά περίπτωση. Πρέπει βέβαια να λεχθεί εδώ ότι η βασική και γενεσιουργός αιτία των οικονομικών προβλημάτων είναι η ανεπάρκεια γενικά των παραγωγικών συντελεστών (ή πόρων), στους οποίους στηρίζεται η παραγωγική διαδικασία για τη δημιουργία αγαθών χρησίμων για να καλύψουν και να ικανοποιήσουν τις απειριόριστες καταναλωτικές ανάγκες των ανθρώπων. Αν υπετίθετο ότι οι παραγωγικοί πόροι υπήρχαν σε απειριόριστες ποσότητες, τότε δεν θα υπήρχαν οικονομικά προβλήματα και, επομένως, δεν θα χρειαζόταν να υπάρχει η Οικονομική Επιστήμη για να παίζει οποιοδήποτε ρόλο στη ζωή του ανθρώπου.

## 1.2. Βασικές οικονομικές έννοιες

Για τη διευκόλυνση της κατανόησης της μικροοικονομικής θεωρίας κρίνεται απαραίτητο πρώτα να δοθεί ένα υπόβαθρο γνώσεων για τις έννοιες των πιο βασικών οικονομικών όρων. Οι όροι, οι οποίοι συνηθέστατα συναντώνται και χρησιμοποιούνται στην καθημερινή πράξη και οι οποίοι συχνά αναφέρονται σε πολλά μέρη της ύλης που ακολουθεί, είναι οι εξής: ανάγκη, αγαθό, παραγωγή, τομείς παραγωγής, συντελεστές παραγωγής, οικονομική μονάδα, ανεπάρκεια. Έτσι, πιστεύεται ότι ο αναγνώστης θα μπορέσει να σχηματίσει μια σαφή αντίληψη αυτών των όρων και, κατά συνέπεια, θα έχει περαιτέρω την άνεση και το ενδιαφέρον να εμβαθύνει στις επί μέρους οικονομικές έννοιες και αναλύσεις.

### 1.2.1. Ανάγκη

**Ανάγκη** θεωρείται η αίσθηση του ανθρώπου για την έλλειψη από κάτι και η επιθυμία του ταυτόχρονα να την ικανοποιήσει με κάποιο κατάλληλο μέσο. Εδώ, από καθαρά οικονομική άποψη μας ενδιαφέρουν οι οικονομικές ανάγκες, δηλαδή οι ανάγκες που προκαλούν και κινητοποιούν οικονομικές δραστηριότητες και που απαιτούν για την ικανοποίησή τους την απόκτηση και τη χρησιμοποίηση των λεγόμενων οικονομικών αγαθών, όπως αναφέρεται πιο κάτω. Από τη μια πλευρά, οι ανάγκες του ανθρώπου σε οικονομικά αγαθά είναι απεριόριστες και, από την άλλη πλευρά, αυτά τα αγαθά είναι περιορισμένα.

Είναι πολύ χρήσιμο να αναφερθούν στη συνέχεια τρεις βασικές **ιδιότητες** των αναγκών, οι οποίες είναι σήμερα γενικά παραδεκτές στη σφαίρα της οικονομίας.

- α) Ο πολλαπλασιασμός των αναγκών:** Οι ανάγκες του ανθρώπου συνεχώς αυξάνονται και πολλαπλασιάζονται παράλληλα με τη ραγδαία ανάπτυξη του πολιτισμού κατά την πάροδο του χρόνου. Ιδιαίτερα η τεχνολογική εξέλιξη και πρόοδος, η οποία σχεδόν πάντοτε συντελεί στην παραγωγή και προσφορά νέων αγαθών, καθώς επίσης η έμφυτη τάση μιμητισμού, η οποία συνήθως διακατέχει τον άνθρωπο, αποτελούν τους σοβαρότερους παράγοντες που συνεχώς του προκαλούν νέες ανάγκες για απόκτηση και χρησιμοποίηση πολλών και διαφόρων αγαθών. Σ' αυτή την ιδιότητα βασίζεται η παραδοχή ότι οι ανάγκες του ανθρώπου είναι απεριόριστες.
- β) Η εξέλιξη των αναγκών:** Οι ανάγκες του ανθρώπου συνεχώς μεταβάλλονται και αναβαθμίζονται ως προς το είδος και τον αριθμό τους, δηλαδή διαρκώς εξελίσσονται σε συνάρτηση κυρίως με την πάροδο του χρόνου αλλά και με τον τόπο, όπου ζει, και με το επάγγελμα, που ασκεί.
- γ) Ο κορεσμός των αναγκών:** Η ιδιότητα αυτή αναφέρεται στην ένταση (ή στο βαθμό) ικανοποίησης μιας ορισμένης ανάγκης από τη χρησιμοποίηση ενός συγκεκριμένου αγαθού. Κυρίως λόγοι βιολογικοί, αλλά και άλλοι, κάνουν τον άνθρωπο να αισθάνεται κορεσμό και να περιορίζει την ποσότητα ενός αγαθού που χρησιμοποιεί για να ικανοποιήσει μια ανάγκη.

### 1.2.2. Αγαθό

Ως **αγαθό** εννοείται ένα μέσο ή αντικείμενο (υλικό ή άυλο), το οποίο χρησιμοποιείται για να ικανοποιήσει κάποια ανάγκη του ανθρώπου. Η ιδιότητα ενός αγαθού να μπορεί να ικανοποιήσει μια ανθρώπινη ανάγκη είναι γνωστή ως **χρησιμότητα**. Πιο ειδικά, ως **χρησιμότητα** θεωρείται η σχέση μεταξύ της ιδιό-



τητας ενός αγαθού και της ανάγκης που αυτό μπορεί να ικανοποιήσει. Η χρησιμότητα χαρακτηρίζεται από δύο αναγκαία στοιχεία: πρώτον, το υποκειμενικό στοιχείο, το οποίο αναφέρεται στην επιθυμία του ανθρώπου να ικανοποιήσει μια ανάγκη και, δεύτερον, το αντικειμενικό στοιχείο, το οποίο αναφέρεται στη φυσική ιδιότητα ενός αγαθού να μπορεί να καλύψει αυτή την ανάγκη.

Τα αγαθά διακρίνονται σε δύο βασικές ομάδες: ελεύθερα αγαθά και οικονομικά αγαθά.

**Ελεύθερα αγαθά** θεωρούνται εκείνα τα αγαθά, τα οποία είναι διαθέσιμα προς χρησιμοποίηση από τον άνθρωπο σε απεριόριστες ποσότητες σε σχέση με τις ανάγκες που υπάρχουν και που αυτά ικανοποιούν. Το πιο συνηθισμένο και χαρακτηριστικό παράδειγμα ελεύθερου αγαθού είναι ο ατμοσφαιρικός αέρας. Τέτοιου είδους αγαθά, αν υποθεθεί ότι υπάρχουν σήμερα, η φύση τα προσφέρει σε αφθονία (σε απεριόριστες ποσότητες), χωρίς να χρειάζεται καμία προσπάθεια και θυσία από τον άνθρωπο να τα παραγάγει ή να τα δημιουργήσει.

**Οικονομικά αγαθά** θεωρούνται εκείνα τα αγαθά, τα οποία υπάρχουν σε σχετικά περιορισμένες ποσότητες σε σχέση με τις ανάγκες που υπάρχουν και που αυτά καλούνται να ικανοποιήσουν. Στην ουσία σήμερα όλα σχεδόν τα αγαθά είναι οικονομικά. Παραδείγματα τέτοιων αγαθών είναι το σιτάρι, η ζάχαρη, ο ηλεκτρισμός, οι μεταφορές, κλ.π. Αυτού του είδους τα αγαθά η φύση τα προσφέρει περιορισμένα και όχι σε αφθονία και μάλιστα χρειάζονται πολλές προσπάθειες και σημαντικές θυσίες για την παραγωγή και τη δημιουργία τους. Τα οικονομικά αγαθά αποτελούν ένα σημαντικό αντικείμενο της οικονομικής επιστήμης, η οποία-όπως ήδη τονίστηκε πιο πάνω-κατ'εξοχήν ασχολείται με τα προβλήματα της παραγωγής (ποσότητες, είδη και τρόπους παραγωγής) και της διανομής αγαθών.

Εξάλλου, τα οικονομικά αγαθά διαχωρίζονται σε δύο μεγάλες ομάδες: υλικά αγαθά (ή προϊόντα) και άυλα αγαθά (ή υπηρεσίες). Τα πρώτα αγαθά καταλαμβάνουν χώρο, έχουν βάρος και γίνονται αντιληπτά με τις αισθήσεις του ανθρώπου. Παραδείγματα τέτοιων αγαθών είναι το ψωμί, το βαμβάκι, το αυτοκίνητο, η τηλεόραση, κλπ.. Τα δεύτερα αγαθά περιλαμβάνουν τις πάσης φύσεως υπηρεσίες. Παραδείγματα αγαθών αυτής της κατηγορίας είναι οι συμβουλές του γιατρού, οι διάφορες εξυπηρετήσεις από υπαλλήλους διαφόρων οργανισμών, κλπ.

### 1.2.3. Παραγωγή και τομείς παραγωγής

#### α) Παραγωγή

Με τον όρο **παραγωγή** εννοείται μια διαδικασία (η λεγόμενη παραγωγική διαδικασία), κατά την οποία χρησιμοποιούνται διάφορα μέσα παραγωγής (ή συντελεστές παραγωγής), που καταλήγουν στη δημιουργία υλικών ή άυλων αγα-



θών, προκειμένου αυτά να χρησιμοποιηθούν για την ικανοποίηση των αναγκών του ανθρώπου.

Μπορεί κανείς να διακρίνει την τεχνική παραγωγή και την οικονομική παραγωγή. Η **τεχνική παραγωγή** καταλήγει στην παραγωγή αγαθών, δίνοντας βαρύτητα στο τεχνικό μέρος της παραγωγικής διαδικασίας και μη λαμβάνοντας υπόψη κατά πόσο τα παραγόμενα αγαθά είναι ή δεν είναι επιθυμητά και χρήσιμα για τον άνθρωπο. Αντίθετα, η **οικονομική παραγωγή** σχετίζεται με την παραγωγή χρήσιμων αγαθών για τον άνθρωπο. Στην περίπτωση αυτή η χρησιμότητα των αγαθών ενδιαφέρει είτε τον παραγωγό για να αποκτήσει εισόδημα, είτε τον καταναλωτή για να ικανοποιήσει τις διάφορες ανάγκες του, είτε και τους δύο αλλά και ευρύτερα μια ολόκληρη κοινωνική ομάδα.

Ακόμη, πρέπει να σημειωθεί ότι η τεχνική παραγωγή μπορεί να υπάρξει μόνη της, ενώ η οικονομική παραγωγή προϋποθέτει οπωσδήποτε το να προηγείται η τεχνική διαδικασία της μετατροπής των πρώτων υλών και γενικότερα των συντελεστών παραγωγής σε αγαθά. Κάθε δραστηριότητα οικονομικής φύσεως (δηλαδή δραστηριότητα που με θυσίες επιδιώκει τη δημιουργία και την απόκτηση εισοδήματος) στη γεωργία, στη βιομηχανία, στο εμπόριο, στις τράπεζες, σε διάφορες υπηρεσίες, κλπ., είναι αντικείμενο της οικονομικής παραγωγής.

Ως παραγωγή πάντως, στη συνέχεια, θα θεωρείται η τεχνική και η οικονομική παραγωγή από κοινού. Για την παραγωγή ενός αγαθού λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες του ανθρώπου ως καταναλωτή και χρειάζονται ορισμένα μέσα, οι λεγόμενοι συνήθως συντελεστές παραγωγής, όπως θα αναφερθεί πιο κάτω.

## **β) Τομείς παραγωγής**

Γενικά όλες οι οικονομικές δραστηριότητες του ανθρώπου αποτελούν παραγωγική διαδικασία και φυσικά αποβλέπουν στην παραγωγή αγαθών χρήσιμων για τον άνθρωπο, προκειμένου να καλυφθούν οι απαιτήσεις των αναγκών του. Το σύνολο αυτών των δραστηριοτήτων συνθέτει αυτή καθαυτή την οικονομία μιας ολόκληρης κοινωνίας και ασφαλώς και τη λειτουργία της.

Με άλλα λόγια, η οικονομία ενός ολόκληρου κοινωνικού συνόλου ή μιας περιοχής ή μιας ολόκληρης χώρας έχει πολλούς κλάδους παραγωγής, που παράγουν πολλά και ποικίλα αγαθά. Οι διάφοροι κλάδοι μιας οικονομίας εντάσσονται σε τρεις μεγάλες ομάδες, οι οποίες ονομάζονται τομείς παραγωγής (ή τομείς οικονομίας ή τομείς οικονομικής δραστηριότητας). Οι τομείς παραγωγής είναι ο πρωτογενής, ο δευτερογενής και ο τριτογενής.

## **Πρωτογενής τομέας παραγωγής**

Ο πρωτογενής τομέας παραγωγής είναι ο τομέας της οικονομίας, ο οποίος περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες που καταλήγουν στην παραγωγή

φυσικών υλικών αγαθών, δηλαδή φυσικών προϊόντων, από τη φυσική πηγή τους (π.χ. φυτά ή ζώα), χωρίς να έχει γίνει οποιαδήποτε επεξεργασία τους που να αλλάζει τη μορφή ή την εμφάνισή τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα διάφορα φυτικά προϊόντα (σιτάρι, βαμβάκι, καπνός κ.ά.) ή ζωικά προϊόντα (γάλα, κρέας κ.ά.), όπως αυτά συγκομίζονται από τα αντίστοιχα φυτά ή ζώα. Οι βασικοί κλάδοι, που ανήκουν στον πρωτογενή τομέα, είναι η φυτική παραγωγή (καλλιεργούμενα φυτά), η ζωική παραγωγή (κτηνοτροφία), τα δάση, η θήρα, η αλιεία, τα ορυκτά, τα πετρώματα και τα μέταλλα. Η γεωργία με την ευρεία έννοια δεν ταυτίζεται με τον πρωτογενή τομέα οπωσδήποτε, αφού αυτή περιλαμβάνει όλους τους παραπάνω κλάδους πλην του υπεδάφιου πλούτου (δηλαδή των ορυκτών, των πετρωμάτων και των μετάλλων).

### **Δευτερογενής τομέας παραγωγής**

Ο τομέας αυτός περιλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες επεξεργασίας και μεταποίησης των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα, τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω. Εδώ ο άνθρωπος επεμβαίνει στα φυσικά προϊόντα και δημιουργεί νέα προϊόντα (π.χ. ψωμί από το σιτάρι, ζάχαρη από τα ζαχαρότευτλα, διάφορα τυροκομικά είδη από το γάλα, κ.ο.κ.). Ο δευτερογενής τομέας περιλαμβάνει κυρίως τους κλάδους της βιομηχανίας, της βιοτεχνίας, της οικοτεχνίας, της χειροτεχνίας, της ενέργειας και των κατασκευών. Όπως στον πρωτογενή τομέα έτσι και στον δευτερογενή παράγονται υλικά αγαθά (προϊόντα).

### **Τριτογενής τομέας παραγωγής**

Στον τριτογενή τομέα ανήκουν οι οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες παράγουν άυλα αγαθά (υπηρεσίες) και όχι υλικά αγαθά (προϊόντα), γι' αυτό ο τομέας αυτός είναι γενικά γνωστός ως τομέας των υπηρεσιών. Έτσι, ο τομέας αυτός περιλαμβάνει τις κάθε είδους προσφερόμενες υπηρεσίες από ιδιωτικούς ή κρατικούς φορείς, όπως το εμπόριο, τις μεταφορές, τις δημόσιες υπηρεσίες, τις τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, τον τουρισμό, κλπ..

Πρέπει να προστεθεί εδώ ότι στον τριτογενή τομέα ανήκουν επίσης οι σύγχρονες θεαματικές και επαναστατικές δραστηριότητες υπηρεσιών της γενικότερης τεχνολογικής προόδου, της πληροφόρησης και της πληροφορικής, της βιοτεχνολογίας, της επιστημονικής έρευνας και πολλών άλλων ανάλογων εξελίξεων και κατακτήσεων. Όλες αυτές οι πρωτόγνωρες επιτεύξεις σήμερα σηματοδοτούν πλέον τη λεγόμενη μεταβιομηχανική εποχή των κοινωνιών των αναπτυγμένων χωρών και, σύμφωνα με τη γνώμη ορισμένων ειδικών, θα ήταν ίσως δυνατόν να αποτελέσουν τον τεταρτογενή τομέα παραγωγής.

#### 1.2.4. Συντελεστές παραγωγής

Οι συντελεστές παραγωγής (οι εναλλακτικοί όροι είναι: μέσα παραγωγής ή εισροές ή παραγωγικοί πόροι ή απλώς πόροι) είναι όλοι εκείνοι οι παράγοντες που συντελούν στην παραγωγή αγαθών χρήσιμων –λιγότερο ή περισσότερο– για την κάλυψη των αναγκών του ανθρώπου.

Κατά την κλασική σχολή (με κύριο εκπρόσωπο τον Adam Smith), οι βασικοί συντελεστές παραγωγής είναι τρεις: το έδαφος, η εργασία και το κεφάλαιο. Αυτή είναι η διεθνώς επικρατούσα άποψη σήμερα. Να σημειωθεί εδώ ότι κατά την φυσιοκρατική σχολή (με κύριο εκπρόσωπο τον Francois Quesnay) μόνο ένας συντελεστής παραγωγής υπάρχει και αυτός είναι το έδαφος και γενικά η φύση, ενώ κατά τη σοσιαλιστική σχολή (με κύριο εκπρόσωπο τον Karl Marx) ο μόνος συντελεστής παραγωγής είναι η εργασία, αφού το έδαφος υπάρχει από τη φύση και το κεφάλαιο παράγεται και δημιουργείται με την εργασία.

Το **έδαφος** αντιπροσωπεύει γενικότερα τη φύση (τον φυσικό παράγοντα) ή τους φυσικούς πόρους και αποτελεί τον τόπο (θέση) παραγωγής για όλες τις οικονομικές δραστηριότητες. Για πολλές μάλιστα από αυτές (π.χ. για τις γεωργικές) το έδαφος αποτελεί κυρίως την πηγή παραγωγής και γι' αυτό τότε χρειάζεται να υπάρχει σε σχετικά μεγάλο μέγεθος (σε μεγάλη έκταση).

Η **εργασία** είναι η σωματική (ή χειρωνακτική) ή πνευματική προσπάθεια (συνηθέστατα και τα δύο), που καταβάλλει ο άνθρωπος προσφέροντας τις υπηρεσίες του στην παραγωγική διαδικασία για την παραγωγή αγαθών. Ως συντελεστής παραγωγής η εργασία είναι παραδοσιακά η «εκτελούσα» εργασία, δηλαδή εκείνη που είναι διαθέσιμη και πραγματοποιείται κατόπιν οδηγιών και εντολών από μια προϊσταμένη αρχή, από τη διεύθυνση, που έχει την ευθύνη της όλης οργάνωσης και διαχείρισης μιας επιχείρησης.

Το **κεφάλαιο** είναι συνήθως ένα σύνολο αγαθών, τα οποία έχουν παραχθεί και δημιουργηθεί σε μια προγενέστερη παραγωγική διαδικασία και στη συνέχεια παίρνουν το ρόλο και τη μορφή μέσων παραγωγής, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή άλλων αγαθών. Οι μορφές του κεφαλαίου είναι πολλές: κτίρια, μηχανήματα, πρώτες ύλες, ρευστό χρήμα, κλπ.. Το κεφάλαιο διαφέρει από τους άλλους συντελεστές παραγωγής (έδαφος και εργασία) κυρίως κατά το ότι είναι παραγωγικό αποτέλεσμα μιας προηγούμενης οικονομικής δραστηριότητας και παραγωγικής διαδικασίας, ενώ όλοι οι άλλοι ουσιαστικά είναι διαθέσιμοι από τη φύση.

Οι παραπάνω τρεις συντελεστές παραγωγής είναι λιγότερο ή περισσότερο απαραίτητοι, σε διάφορους συνδυασμούς, στις οικονομικές δραστηριότητες του ανθρώπου.

Πέρα από αυτούς τους τρεις συντελεστές παραγωγής, σήμερα είναι κοινά

παραδεκτό ότι για την παραγωγή αγαθών χρειάζεται και ένας τέταρτος συντελεστής παραγωγής. Ο συντελεστής αυτός είναι γνωστός ως **διοίκηση ή επιχειρηματικότητα ή διεύθυνση ή διευθύνουσα εργασία ή οργάνωση και διαχείριση** (στην Αγγλική «Management») και σημαίνει διευθύνουσα πνευματική εργασία με το ρόλο και την ευθύνη της λήψης και υλοποίησης πολλών και ποικίλων αποφάσεων μεγαλύτερης ή μικρότερης οικονομικής σημασίας, που αναφέρονται στην οργάνωση και διαχείριση (λειτουργία) αντίστοιχα μιας επιχείρησης. Σ' αυτόν τον ρόλο ο άνθρωπος διαθέτει και αναπτύσσει σε κάθε στιγμή την ικανότητα του επιχειρηματία, προκειμένου να συνδυάζει κατάλληλα και να θέτει σε λειτουργία τους τρεις κλασικούς συντελεστές παραγωγής, που αναφέρθηκαν παραπάνω, ώστε να επιτυγχάνει το κατά το δυνατόν υψηλότερο παραγωγικό και οικονομικό αποτέλεσμα. Πολλές φορές, το ίδιο πρόσωπο πραγματοποιεί και «διευθύνουσα» και «εκτελούσα» εργασία. Για παράδειγμα, στη γεωργία συνήθως ο γεωργός ασκεί τους δύο ρόλους του επιχειρηματία και του καλλιεργητή σε διάφορες χρονικές στιγμές της παραγωγικής διαδικασίας. Παρόμοια παραδείγματα υπάρχουν πολλά, ειδικότερα στις μικρές επιχειρήσεις.

Μερικοί κλασικοί οικονομολόγοι αναφέρονται σε έναν ακόμη συντελεστή παραγωγής (ας πούμε πέμπτο, αφού ήδη αναφέραμε πιο πάνω τον τέταρτο), την τεχνολογία, που ήδη χρησιμοποιείται αλλά και τη νέα τεχνολογία (ή καινοτομία), που πρωτοεμφανίζεται για αξιοποίηση. Γι' αυτό μερικοί μετρούν την τεχνολογία ως μια ξεχωριστή ανεξάρτητη μεταβλητή στη συνάρτηση παραγωγής και συνεπώς της αναγνωρίζουν μια σχετική «αυτονομία».

Όμως η τεχνολογία, με την έννοια της χρησιμοποίησης συγκεκριμένων και γνωστών ήδη τεχνικών, οικονομικών και οργανωτικών μέσων και μεθόδων στην παραγωγική διαδικασία, είναι κατά κανόνα ενσωματωμένη και συγχωνευμένη στα διάφορα μέσα παραγωγής και δεν είναι καθόλου εύκολο ούτε να απομονωθεί χωριστά ούτε να ποσοτικοποιηθεί και μετρηθεί, αφού έχει κατ' εξοχήν ποιοτικά χαρακτηριστικά. Γενικότερα, πολλοί οικονομολόγοι έχουν εξάρει τη σημασία της τεχνολογικής πρόοδου για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Ιστορικά αναφέρεται ότι την τεχνολογική πρόοδο ο Adam Smith τη θεώρησε ως κλειδί για την προαγωγή «του πλούτου των εθνών», ο Karl Marx την εξέλαβε ως βασικό κίνητρο της κεφαλαιοκρατικής ανάπτυξης, ενώ ο John Keynes υποστήριξε ότι η μελλοντική πρόοδος μιας χώρας εξαρτάται από την τεχνολογική βελτίωση σε συνδυασμό με τον ανθρώπινο πληθυσμό και τους θεσμούς. Σε μεγαλύτερο βαθμό από όλους ο Schumpeter συνέδεσε την τεχνολογική πρόοδο με την οικονομική ανάπτυξη. Ιδιαίτερα σήμερα η εισαγωγή γενικά νέας τεχνολογίας (καινοτομιών) στην παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων αποβλέπει σε μια καλύτερη διαχείριση ή και εξοικονόμηση παραγωγικών πόρων και σε μια ποιοτική αναβάθμιση και, όχι απαραίτητα, ποσοτική αύξηση των παραγόμενων αγαθών.

### 1.2.5. Οικονομική μονάδα

**Οικονομική μονάδα** (ή **επιχείρηση** ή **εκμετάλλευση**) είναι ένας οικονομικός οργανισμός, στον οποίο πραγματοποιείται η παραγωγική διαδικασία με τη χρησιμοποίηση των διαφόρων συντελεστών παραγωγής και καταλήγει στην παραγωγή αγαθών, χρήσιμων για την κάλυψη των αναγκών του ανθρώπου - καταναλωτή, εξασφαλίζοντας κέρδη στον διευθύνοντα - επιχειρηματία. Υπάρχουν πολλά είδη οικονομικών μονάδων και σε μεγάλο εύρος μεγέθους αυτών στον πρωτογενή, στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα παραγωγής, αλλά και σε επί μέρους κλάδους αυτών. Παραδείγματα οικονομικών μονάδων είναι μια γεωργική επιχείρηση, ένα εργοστάσιο επεξεργασίας ξύλου, ένα γραφείο εξαγωγών, κλπ..

### 1.2.6. Ανεπάρκεια

Με βάση τα παραπάνω, ιδιαίτερα όμως με όσα αναφέρθηκαν για τις ανάγκες, τα αγαθά και τους συντελεστές παραγωγής, γίνεται κατανοητό το ότι από το ένα μέρος οι οικονομικές ανάγκες του ανθρώπου είναι απεριόριστες (λόγω της ιδιότητας του πολλαπλασιασμού των αναγκών), ενώ από το άλλο μέρος τα οικονομικά αγαθά που παράγονται γενικά είναι περιορισμένα, διότι απαιτούνται θυσίες (κόστος) για τη χρησιμοποίηση των περιορισμένων συντελεστών παραγωγής ώστε να προκύψουν αυτά τα αγαθά. Όπως ήδη τονίστηκε, το βασικό αίτιο όλων των οικονομικών προβλημάτων είναι η ανεπάρκεια των συντελεστών παραγωγής.

Η **ανεπάρκεια** (συνήθεις εναλλακτικοί όροι είναι: σπάνις, σπανιότητα, στενότητα, έλλειψη) στην οικονομία αναφέρεται στην ύπαρξη περιορισμένων (όχι άφθονων) ποσοτήτων αγαθών και συντελεστών παραγωγής, πράγμα που δημιουργεί μια σειρά οικονομικών προβλημάτων και προκαλεί τη δραστηριοποίηση των ανθρώπων, είτε ως ατόμων είτε ως κοινωνικών ομάδων, για την απόκτησή τους υποχρεώνοντάς τους να κάνουν κάθε φορά τις καλύτερες κατά το δυνατόν επιλογές.

Τα αγαθά λοιπόν είναι περιορισμένα σε ποσότητες σε οποιαδήποτε οικονομία, λιγότερο ή περισσότερο αναπτυγμένη, ως αποτέλεσμα της ύπαρξης των επί μέρους συντελεστών παραγωγής (του εδάφους και γενικά της φύσης, της εργασίας και του κεφαλαίου) σε περιορισμένες ποσότητες. Πέρα από τη γενική παραδοχή της ανεπάρκειας αγαθών και συντελεστών παραγωγής, συνήθως πρόσθετο πρόβλημα, που επιτείνει ακόμη περισσότερο αυτό το φαινόμενο (την ανεπάρκεια), είναι μια σχετική δυσκαμψία –άλλοτε μικρότερη και άλλοτε μεγαλύτερη– στην κινητικότητα αφ' ενός μεν των αγαθών, αφ' ετέρου δε των συντελε-

στών παραγωγής από τόπο σε τόπο, από κλάδο σε κλάδο και από τη μια χρονική περίοδο στην άλλη. Έτσι, παρά το γεγονός ότι κάποιες περιοχές ή χώρες έχουν μια σχετική αφθονία μερικών αγαθών, δεν συμβαίνει το ίδιο σε κάθε περιοχή ή χώρα και επομένως το πρόβλημα της ανεπάρκειας υπάρχει και πάντοτε θα υπάρχει. Σύμφωνα με τα παραπάνω, παρά τις κάποιες μόνο φαινομενικά εξαιρέσεις, ισχύει πάντοτε ο λεγόμενος νόμος της ανεπάρκειας, ο οποίος παροτρύνει τον άνθρωπο να προσπαθεί διαρκώς να αναπτύσσει οικονομικές δραστηριότητες για την απόκτηση αγαθών και την ικανοποίηση των αναγκών του με αυτά, επιλέγοντας τους πιο κατάλληλους συνδυασμούς τους με κύριο κριτήριο τον ορθολογισμό του.

Οι οικονομικές επιλογές υπαγορεύονται από την ανεπάρκεια γενικά των παραγωγικών συντελεστών. Οι παραγωγοί - επιχειρηματίες έχουν ευθύνη να αποφασίζουν και να επιλέγουν πώς να συνδυάζουν τους παραγωγικούς συντελεστές για να παράγουν αγαθά. Τα αγαθά επίσης είναι περιορισμένα και θα πρέπει να κατανέμονται στους καταναλωτές μιας ορισμένης κοινωνίας, κατά κανόνα διαμέσου της αγοράς. Έτσι, οι καταναλωτές πρέπει να αποφασίζουν και να επιλέγουν πώς να κατανέμουν το διαθέσιμο εισόδημα, που είναι περιορισμένο, για την απόκτηση των διαφόρων περιορισμένων αγαθών που προσφέρονται στην αγορά.

### 1.3. Σκοποί και μέθοδοι της μικροοικονομικής ανάλυσης

Οι βασικοί **σκοποί** της μικροοικονομικής ανάλυσης αναφέρονται στη μικροοικονομική πολιτική και είναι: α) η κατά το δυνατόν μέγιστη αποδοτικότητα των χρησιμοποιούμενων στην επιχείρηση συντελεστών παραγωγής και β) η κατά το δυνατόν δίκαιη κατανομή των αγαθών μεταξύ των ατόμων μιας κοινωνίας. Ο πρώτος σκοπός κανονικά επιτυγχάνεται με τη χρησιμοποίηση κατάλληλων τιμών, ενώ ο δεύτερος σκοπός μπορεί να επιτευχθεί με αλλαγές στα εισοδήματα (π.χ. άλλοτε με την επιβολή φόρων για μείωσή τους και άλλοτε με τη χορήγηση επιδοτήσεων για αύξησή τους). Ολόκληρη σχεδόν η μικροοικονομική θεωρία αναφέρεται στο πρόβλημα της αποδοτικότητας των παραγωγικών συντελεστών, ενώ δεν ασχολείται ουσιαστικά με το πρόβλημα της δίκαιης κατανομής των αγαθών, κυρίως για το λόγο ότι αυτού του είδους η ανάλυση εμπίπτει στη μακροοικονομική και όχι στη μικροοικονομική θεωρία.

Η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των συντελεστών παραγωγής, ώστε να τείνει προς τη μέγιστη αποδοτικότητά τους, παράγοντας αγαθά που ικανοποιούν τα μέλη μιας κοινωνίας, αντανακλά στην επίτευξη οικονομικής ευημερίας ενός κοινωνικού συνόλου.



Εξάλλου, οι αποφάσεις και οι επιλογές των παραγωγών, των καταναλωτών και όλων γενικά των ιδιωτικών και δημόσιων οργανισμών και φορέων της οικονομικής δραστηριότητας συνιστούν το λεγόμενο «**αόρατο χέρι**», κατά τον Adam Smith, το οποίο κάνει να λειτουργεί η οικονομία με τον ένα ή τον άλλο βαθμό επιτυχίας.

Όσον αφορά τη **μεθοδολογία** της μικροοικονομικής ανάλυσης, κρίνεται απαραίτητο να εξεταστούν δύο σχετικές πλευρές. Η μια πλευρά σχετίζεται με ορισμένες κατηγορίες ή, καλύτερα, τύπους μικροοικονομικής ανάλυσης. Η άλλη πλευρά, ως συμπληρωματική της προηγούμενης, παραπέμπει στη δυνατότητα χρησιμοποίησης μικροοικονομικών υποδειγμάτων (ή μοντέλων-models) μαθηματικής μορφής για την ανάλυση των σχετικών προβλημάτων.

Οι σπουδαιότεροι τύποι μικροοικονομικής ανάλυσης είναι:

- α) θετική και δεοντολογική ανάλυση,
- β) στατική, συγκριτική στατική και δυναμική ανάλυση,
- γ) βραχυχρόνια και μακροχρόνια ανάλυση,
- δ) ανάλυση μερικής και γενικής ισορροπίας.

Μια διευκρίνιση των παραπάνω θα διευκολύνει για την κατανόηση των διαφορετικών αναλύσεων, που μπορούν να γίνουν μέσα στο πλαίσιο της μικροοικονομικής προσέγγισης καταστάσεων, προβλημάτων και προοπτικών των επί μέρους επιχειρηματικών και καταναλωτικών μονάδων.

**α) Θετική και δεοντολογική ανάλυση:** Θετική λέγεται η ανάλυση που αναφέρεται στο ερώτημα τί είναι, δηλαδή στην υφιστάμενη κατάσταση ή πραγματικότητα. Δεοντολογική λέγεται η ανάλυση που εξετάζει το ερώτημα τί θα έπρεπε να είναι, δηλαδή κάποια προτεινόμενη βελτιωμένη κατάσταση.

**β) Στατική, συγκριτική στατική και δυναμική ανάλυση:** Η στατική ανάλυση μελετά τις θέσεις ισορροπίας σε ένα οικονομικό σύστημα. Η συγκριτική στατική ανάλυση συγκρίνει διαφορετικές θέσεις ισορροπίας, που αντιστοιχούν σε αλλαγές εξωτερικών (εξωγενών) παραγόντων. Η δυναμική ανάλυση αναφέρεται στο κατά πόσο είναι δυνατόν ένα οικονομικό σύστημα από θέση μη ισορροπίας να μεταπηδήσει σε θέση ισορροπίας, σε πόσο χρονικό διάστημα και με ποια διαδρομή πορείας. Χαρακτηριστικό αυτής της τελευταίας ανάλυσης είναι η συνεχής μεταβολή των οικονομικών φαινομένων με την πάροδο του χρόνου, σε σχέση με τις δύο προηγούμενες που έχουν ως βασικό χαρακτηριστικό τη στατικότητα σε ορισμένες χρονικές στιγμές.

**γ) Βραχυχρόνια και μακροχρόνια ανάλυση:** Βραχυχρόνια ανάλυση είναι εκείνη η ανάλυση, κατά την οποία οι παραγωγοί και οι καταναλωτές δεν έχουν επαρκή χρόνο να κάνουν τις αλλαγές σε μια νέα κατάσταση. Ενώ, αντίθετα,

κατά τη μακροχρόνια ανάλυση οι παραγωγοί και οι καταναλωτές έχουν επαρκή χρόνο να κάνουν όλες τις αλλαγές σε μια νέα κατάσταση.

**δ) Ανάλυση μερικής και γενικής ισορροπίας:** Κατά την ανάλυση μερικής ισορροπίας επιχειρείται ανάλυση μόνο μερικών παραγόντων και σχέσεων ισορροπίας, με την υπόθεση *ceteris paribus* (δηλαδή όλοι οι άλλοι παράγοντες παραμένουν αμετάβλητοι). Κατά την ανάλυση γενικής ισορροπίας επιχειρείται ανάλυση και μελέτη ενός ολόκληρου οικονομικού συστήματος, δηλαδή γίνεται μελέτη των επιδράσεων ορισμένων αλλαγών αφού προηγηθούν όλες οι αλληλεπιδράσεις στην οικονομία.

Όλες οι παραπάνω αναλύσεις είναι χρήσιμες και προσεγγίζουν λιγότερο ή περισσότερο πραγματικές καταστάσεις, χωρίς ποτέ να τις επιτυγχάνουν απόλυτα. Συνήθως τα προβλήματα στην πράξη είναι πιο πολύπλοκα από όσο τα μελετά η μικροοικονομική επιστήμη και θεωρία.

Για οποιαδήποτε από τις παραπάνω αναλύσεις χρειάζεται να χρησιμοποιηθούν διάφορα υποδείγματα συνήθως μαθηματικής μορφής. Ως **υπόδειγμα** (model) θεωρείται μια σχετικά απλοποιημένη έκφραση μερικών πολύπλοκων οικονομικών φαινομένων ή, πιο συνοπτικά, μια απλοποιημένη αντιπροσώπευση του πραγματικού κόσμου. Ένα υπόδειγμα μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, όπως λεκτική (ή ρηματική), αριθμητική (ή πινακοποιημένη), γραφική (ή σχηματική) και μαθηματική μορφή. Ως **κατασκευή υποδείγματος** (model building) θεωρείται ο συνδυασμός θεωρητικής και εμπειρικής (πρακτικής) διαδικασίας για την κατασκευή σχετικά απλοποιημένων ποσοτικών αναπαραστάσεων των οικονομικών φαινομένων. Σήμερα η κατασκευή ενός υποδείγματος εννοείται κανονικά σε μαθηματικούς όρους.

Επειδή στον πραγματικό κόσμο τα διάφορα οικονομικά φαινόμενα είναι κατά το μάλλον ή ήττον πολύπλοκα, η κατασκευή ενός υποδείγματος και μάλιστα υπό σχετικά απλοποιημένη μορφή δεν είναι καθόλου εύκολη. Σε μια τέτοια προσπάθεια χρειάζεται να γίνουν κάποιες απλές υποθέσεις, όπως π.χ. ότι δεν υπάρχει κίνδυνος και αβεβαιότητα στην παραγωγική διαδικασία ή ότι ένα προϊόν είναι ομοιογενές ή ότι όλοι οι καταναλωτές έχουν τις ίδιες προτιμήσεις, κ.ο.κ. Τέτοιου είδους υποθέσεις, άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό, φυσικά δεν είναι ρεαλιστικές.

Τυπικά παραδείγματα υποδειγμάτων είναι αφ' ενός μεν τα διάφορα οικονομομετρικά υποδείγματα (εξιιώσεις ή συστήματα εξισώσεων), αφ' ετέρου δε τα διάφορα υποδείγματα μαθηματικού προγραμματισμού (συστήματα εξισώσεων και ανισώσεων), όπως είναι π.χ. ο γραμμικός προγραμματισμός. Σήμερα η τάση είναι να εφαρμόζονται υποδείγματα προχωρημένης μαθηματικής μορφής και εξειδίκευσης.



Πολύ συνοπτικά αναφέρεται εδώ ότι η κατασκευή ενός υποδείγματος περιλαμβάνει κατά σειρά τα εξής τέσσερα στάδια:

- α) τον προσδιορισμό (ή την εξειδίκευση) του υποδείγματος, δηλαδή τη μορφή της εξίσωσης, τις μεταβλητές και τα πρόσημα των συντελεστών,
- β) τη συλλογή των δεδομένων και την προετοιμασία κατασκευής του υποδείγματος,
- γ) την εκτίμηση και τον έλεγχο του συγκεκριμένου υποδείγματος, και
- δ) την εφαρμογή του, με την έννοια της κατά το δυνατόν ακριβούς πρόβλεψης ενός οικονομικού φαινομένου και της πιο ακριβούς ανάλυσης της ακολουθητέας πολιτικής.